

วิธีคิดแบบเสรีนิยมใหม่กับความเสื่อมถอยของเสรีประชาธิปไตย*
THE NEOLIBERAL MODE OF THOUGHT AND THE DECLINE
OF LIBERAL DEMOCRACY

วิษธร ลีศิริเกียรติกุล

Witsathon Leesirakiadtikun

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Sukhothai Thammathirat Open University

Corresponding Author E-mail: Witsathon.Lee@stou.ac.th

บทคัดย่อ

โดยทั่วไปแล้ว ลัทธิเสรีนิยมใหม่ถูกนำเสนอในฐานะแนวคิดที่ดำเนินสอดคล้องไปกับระบอบเสรีประชาธิปไตย เพราะลัทธิดังกล่าวให้ความสำคัญกับเสรีภาพในการเลือกของปัจเจกบุคคลภายใต้ตลาดเสรี ซึ่งการให้ความสำคัญเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเสรีภาพของปัจเจกบุคคลอันเป็นหนึ่งในแกนหลักสำคัญของเสรีประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม บทความชิ้นนี้เสนอว่าเสรีนิยมใหม่ในฐานะวิธีคิดในการมองโลกในรูปแบบหนึ่งซึ่งเน้นแต่เพียงอรรถประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้ ผลลัพธ์ที่สามารถวัดได้ และความสำเร็จในเชิงปริมาณสามารถกัดกร่อนเสรีประชาธิปไตยได้ เนื่องจากวิธีคิดดังกล่าวนำมาซึ่งการลดความสำคัญของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์บางสาขาวิชาลง ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของศาสตร์เหล่านี้มิได้มุ่งผลิตสร้างอรรถประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้หรือความสำเร็จเชิงปริมาณ หากแต่มุ่งบ่มเพาะขัดเกลาปัจเจกชนพลเมืองผู้มีเหตุผล มีความรับผิดชอบ และมีความอดทนอดกลั้น อันเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นต่อการคงอยู่ของสังคมเสรีประชาธิปไตย ในแง่นี้ ผลพวงที่ตามมาซึ่งอาจเป็นไปได้ก็คือ ความเสื่อมของเสรีประชาธิปไตย

คำสำคัญ: เสรีนิยมใหม่; ความเสื่อมถอยของเสรีประชาธิปไตย; มนุษยศาสตร์; สังคมศาสตร์

Abstract

Neoliberalism is generally presented as a concept compatible with liberal democracy because it emphasizes individual freedom of choice in a free market.

This emphasis thus aligns with the concept of individual liberty as one of the core principles of liberal democracy. However, this article argued that neoliberalism as a mode of thought centered only on utility, measurable outcomes and quantitative success can undermine liberal democracy since it marginalized the humanities and some parts of social sciences – disciplines whose main objective was not to produce utility or measurable success but to cultivate rational, responsible and tolerant citizens essential to the persistence of liberal democratic society. Therefore, a possible consequence of the said circumstance is the decline of liberal democracy.

Keywords: Neoliberalism; Decline of Liberal Democracy; Humanities; Social Science

บทนำ

นับตั้งแต่การสิ้นสุดของสงครามเย็นที่จบลงด้วยชัยชนะของสหรัฐอเมริกาในฐานะผู้นำแห่งค่ายเสรีประชาธิปไตย-ทุนนิยมเหนือสหภาพโซเวียตในฐานะหัวหอกแห่งค่ายคอมมิวนิสต์ แนวคิดประการหนึ่งซึ่งแพร่กระจายขยายตัวมาควบคู่กับสถานะการเป็นอุดมการณ์หลักของโลกของอุดมการณ์เสรีนิยมประชาธิปไตย-ทุนนิยม ก็คือ ลัทธิเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) ซึ่งเริ่มเบ่งบานในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1980 เช่นในสหราชอาณาจักรสมัยนายกรัฐมนตรี Margaret Thatcher รวมไปถึงในสหรัฐอเมริกาสมัยประธานาธิบดี Ronald Reagan และขยายตัวไปทุกภูมิภาคทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นในลาตินอเมริกา แอฟริกา หรือเอเชียเองก็ตาม (Steger & Roy, 2010) แน่แน่นอนว่า รัฐไทยเองก็มิอาจตัดทานการเข้ามาของเสรีนิยมใหม่ได้ (วินัย ผลเจริญ, 2563)

โดยเนื้อหาแล้ว เสรีนิยมใหม่ คือ ลัทธิทางเศรษฐกิจการเมืองที่กลับไปหาเสรีนิยมคลาสสิก (Classical Liberalism) (Steger & Roy, 2010) หรือเสรีนิยมช่วงชั้นที่สอง (The Second Layer) ตามการจัดช่วงชั้นทางประวัติศาสตร์แนวคิดเสรีนิยมของ Freeden (2015) นักรัฐศาสตร์ (เกษียร เตชะพีระ, 2562) ให้ความสำคัญสูงสุดกับสิ่งที่เรียกว่า ตลาด เพราะตลาดถูกมองว่าเป็นพื้นที่ของการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนของปัจเจกบุคคลอย่างเสรีโดยมีกลไกตลาดหรือมือที่มองไม่เห็น (The Invisible Hand) คอยกำกับปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว ในแง่นี้ ตลาดจึงเป็นสิ่งที่กำกับตัวเองได้ ทั้งยังเป็นพื้นที่ที่สะท้อนเสรีภาพของปัจเจกบุคคลอย่างแท้จริง ด้วยการให้ความสำคัญกับตลาดเช่นนี้ เสรีนิยมใหม่จึงมองว่า รัฐไม่ควรเข้ามาแทรกแซงการทำงานของตลาดหรือหากแทรกแซงก็ต้องเป็นไปให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพราะการแทรกแซงของรัฐจะทำให้กลไกตลาดทำงานผิดเพี้ยนไปจากที่ควรจะเป็น เช่นเดียวกันกับพื้นที่ของเสรีภาพของปัจเจกบุคคลจะลดลงจากการกระทำดังกล่าวของรัฐ ด้วยการให้ความสำคัญกับตลาดซึ่งเป็นพื้นที่แห่ง

เสรีภาพของปัจเจกบุคคลเช่นนี้ เสรีนิยมใหม่จึงถูกมองว่าเป็นการกลับไปหาแก่นของความเป็นเสรีประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับเสรีภาพอันมีอาจละเมิดได้ของปัจเจกบุคคล

อย่างไรก็ตาม แม้ดูเหมือนว่าเสรีนิยมใหม่จะส่งเสริมเสรีประชาธิปไตย แต่ภายหลังที่เสรีนิยมใหม่เถลิงอำนาจและแพร่กระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก นักวิชาการหลายท่านกลับไม่เห็นเช่นนั้น ดังเช่นข้อพิเคราะห์ของ Brown (2015) นักทฤษฎีการเมืองหญิงชาวอเมริกันที่ชี้ให้เห็นว่า วิธีคิดแบบเสรีนิยมใหม่ลดทอนให้มนุษย์กลายเป็นเพียงสัตว์เศรษฐกิจ (Homo Economicus) ที่จำเป็นต้องแข่งขันตลอดเวลาเพื่อความอยู่รอด และรัฐก็กลายเป็นเพียงเครื่องมือที่เอื้ออำนวยให้ตลาดทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในแง่นี้ เสรีประชาธิปไตยจึงถูกกร่อนเซาะและเสื่อมโทรมลง เพราะเมื่อการแข่งขัน คือ ทุกสิ่งทุกอย่างของชีวิต การพัฒนามูลค่าของตัวเองของปัจเจกบุคคลในฐานะตัวช่วยให้เกิดชัยชนะในการแข่งขันจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อชีวิตเหนือคุณค่าความเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบเสรีประชาธิปไตย เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขันในฐานะพลเมืองกัมมันต์ (Active Citizen) เป็นต้น เฉกเช่นเดียวกันกับเป้าหมายของรัฐที่แปรเปลี่ยนไปจากการมุ่งเสริมสร้างสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคของปัจเจกบุคคล และประโยชน์สาธารณะมาสู่การอุทิศการดำเนินการทุกอย่างเพื่อตลาดและเพื่อความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ (ต่อศักดิ์ จินดาสุศรี, 2563)

เช่นเดียวกับทัศนะของ Freedman (2015) ที่ว่า โดยสาระสำคัญแล้ว เสรีนิยมใหม่เป็นแนวคิดที่บิดผันแกนกลางของเสรีนิยมต่าง ๆ ให้เข้ากันได้กับตลาด รวมไปถึงการเบี่ยงเบนสาระสำคัญของแกนกลางเหล่านั้นเพื่อไม่ให้กระทบตลาดในเวลาเดียวกัน อาทิ การให้ความสำคัญกับอำนาจที่จำกัดและพร้อมรับผิดชอบ ซึ่งเป็นแกนกลางของเสรีนิยมได้ถูกละเว้นให้กับตลาดโดยเสรีนิยมใหม่ ส่งผลให้อำนาจของตลาดและภาคเอกชนสามารถขยายตัวได้อย่างไม่จำกัดในขณะเดียวกัน การให้ความสำคัญกับการมีเหตุผลของปัจเจกบุคคลของแนวคิดเสรีนิยมก็ถูกนิยามความหมายอย่างคับแคบไว้เพียงความมีเหตุผลในเชิงเศรษฐกิจ หรือก็คือ การที่ปัจเจกบุคคลสามารถคิดคำนวณแบบกำไร-ขาดทุน ได้ประโยชน์-เสียประโยชน์ เพื่อที่จะบรรลุประโยชน์โพดผลทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ในแง่นี้ สิ่งที่เสรีนิยมใหม่ทำจึงเป็นการขยายขอบเขตของตลาดให้กว้างขวางจนกลืนกลายทุกสิ่งทุกอย่าง ผลในท้ายที่สุดนั้น ชีวิตของปัจเจกบุคคลจึงถูกควบคุมบงการโดยบรรดาภาคส่วนที่ผูกติดแน่นกับตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริษัทข้ามชาติและสถาบันการเงินการธนาคารต่าง ๆ ทั้งยังก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคมอย่างมหาศาล

ข้อพิเคราะห์ดังที่ผู้เขียนได้หยิบยกขึ้นมาข้างต้นชี้ให้เห็นว่า แม้เสรีนิยมใหม่จะมีคำว่า เสรีนิยม (Liberalism) เป็นองค์ประกอบของชื่อโดยรวมกับคำว่า ใหม่ (Neo) หรืออีกนัยหนึ่ง คือ เป็นแนวคิดที่ปรับปรุงต่อยอดเพิ่มเติมแนวคิดเสรีนิยม และดังนั้นจึงไม่ขัดกับเสรีประชาธิปไตย แต่เสรีนิยมใหม่กลับเป็นแนวคิดที่นำมาซึ่งความผูกกร่อนของเสรีประชาธิปไตยได้เช่นเดียวกัน ประเด็นว่าด้วยความย้อนแย้งของเสรีนิยมใหม่กับเสรีประชาธิปไตยนี้จึงมีความน่าสนใจที่จะพิจารณาต่อ และนี่คือสิ่งที่บทความชิ้นนี้มุ่งนำเสนอ กล่าวคือ บทความชิ้นนี้มุ่งชี้ให้เห็นประเด็น

เชิงวิพากษ์เสรีนิยมใหม่ โดยเสนอว่า วิธีคิดแบบเสรีนิยมใหม่สามารถส่งอิทธิพลอันนำไปสู่ความเสื่อมลงของคุณค่าแบบเสรีประชาธิปไตยได้ผ่านการให้ความสำคัญแต่เพียงอรรถประโยชน์ที่สามารถวัดค่าได้ในเชิงปริมาณ วิธีคิดเช่นนี้จึงนำไปสู่การลดคุณค่าของมนุษยศาสตร์ รวมไปถึงสังคมศาสตร์ในบางสาขาวิชา ซึ่งศาสตร์ดังกล่าวเป็นศาสตร์ที่ไม่ได้นำไปสู่การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยตรง หรือความสำเร็จที่วัดค่าได้ในเชิงปริมาณ หากแต่เป็นศาสตร์ที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองที่ดีของระบอบเสรีประชาธิปไตย

จากที่กล่าวข้างต้น บทความชิ้นนี้จึงใคร่ขอเรียบเรียงการนำเสนอโดยเริ่มจากการอธิบายหลักการทั่วไปของระบอบเสรีประชาธิปไตยและคุณค่าสำคัญที่พลเมืองพึงมีอันจะช่วยผดุงระบอบเสรีประชาธิปไตยไว้ จากนั้นจึงเป็นการอธิบายลักษณะของวิธีคิดแบบเสรีนิยมใหม่โดยสังเขป และท้ายสุดจะอภิปรายให้เห็นว่า วิธีคิดแบบเสรีนิยมใหม่ที่ลดความสำคัญของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์บางสาขาวิชาที่ใกล้ชิดกับมนุษยศาสตร์นั้นก่อให้เกิดความเป็นไปได้ที่จะสร้างความเสื่อมให้กับสังคมเสรีประชาธิปไตยอย่างไร

หลักการของเสรีประชาธิปไตย

เสรีประชาธิปไตยนั้นประกอบไปด้วย 2 แนวคิดที่โคจรมาบรรจบและเชื่อมประสานกัน แนวคิดแรกได้แก่ แนวคิดเสรีนิยม (Liberalism) อันเป็นแนวคิดที่ยึดถือสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเป็นเอกเหนือสิ่งอื่นใด กล่าวคือ สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดที่ใครก็ตามมิอาจพรากเอาไปได้ ในแง่นี้ แนวคิดเสรีนิยมจึงมุ่งเน้นผู้ปกครองหรือรัฐที่มีอำนาจจำกัด (Limited Power) และอำนาจที่มีความพร้อมรับผิดชอบ (Accountable Power) เพื่อป้องกันมิให้ผู้ปกครองหรือรัฐใช้อำนาจจะละเมิดสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล

ส่วนอีกแนวคิดหนึ่ง คือ ประชาธิปไตย (Democracy) ซึ่งหมายถึงการปกครองของประชาชน แนวคิดประชาธิปไตยอยู่บนฐานการมองคนทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ดังนั้น ภายใต้สังคมการเมืองหนึ่ง ๆ อำนาจจึงไม่ควรกระจุกตัวอยู่ที่มือคนเพียงคนเดียวหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเพียงกลุ่มเดียว หากแต่ต้องกระจายไปให้กับคนจำนวนมาก จุดมุ่งหมายของประชาธิปไตยจึงเป็นการกระจายอำนาจออกไปให้กว้างขวางที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (เกษียร เตชะพีระ, 2564; Bobbio, 2005)

ฉะนั้น ระบอบเสรีประชาธิปไตยจึงประกอบไปด้วยหลักการพื้นฐานอันเป็นแกนหลัก 2 ด้านที่เข้ามาประกบกัน (Heywood, 2021) ในด้านหนึ่ง คือ หลักการปกครองโดยรัฐธรรมนูญ (Constitutional Rule) ในฐานะที่เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรซึ่งขีดเส้นจำกัดอำนาจของผู้ปกครองหรือรัฐไว้ ทั้งยังเป็นบทบัญญัติที่รับประกันสิทธิเสรีภาพอันละเมิดมิได้ของปัจเจกบุคคล ส่วนอีกด้านหนึ่ง คือ หลักการปกครองแบบประชาธิปไตย (Democratic Rule) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การปกครองโดยเสียงข้างมาก (Majority Rule) ซึ่งหมายความว่า การตัดสินใจในทางการเมืองต้องมาจากการออกเสียงโดยใช้เสียงข้างมากเป็นตัวตัดสิน

จากหลักการพื้นฐานดังกล่าว ระบอบเสรีประชาธิปไตยจึงประกอบไปด้วยกลไกเชิงสถาบันต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมารองรับเพื่อให้หลักการที่ว่านั้นบรรลุผล อาทิ การแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) แล้วให้อำนาจเหล่านั้นตรวจสอบถ่วงดุลกันเอง การเลือกตั้งผู้แทนปวงชนที่เสรีและเป็นธรรม (Free and Fair Election) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม กลไกเชิงสถาบันอย่างเดียวกันใช้สิ่งทีเพียงพอไม่ในการผดุงรักษาระบอบเสรีประชาธิปไตยให้คงอยู่ต่อไปได้ เพราะหากสืบย้อนประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาของระบอบเสรีประชาธิปไตยจะพบว่า มีแนวโน้มและความเป็นไปได้ที่ระบอบดังกล่าวจะเคลื่อนคล้อยถอยห่างออกจากหลักการที่ตัวมันเองยึดถือ โดยที่กลไกเชิงสถาบันที่ถูกสร้างขึ้นก็มิอาจทัดทานได้ ดังจะเห็นได้จากงานศึกษาของ Mann (2005) ศาสตราจารย์ด้านสังคมวิทยาชาวอังกฤษ ที่แสดงให้เห็นว่า ระบอบเสรีประชาธิปไตยทรยศต่อหลักการเรื่องการรักษาลิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในหลายต่อหลายกรณี อาทิ การที่คนส่วนใหญ่ในสังคมการเมืองซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งสนับสนุนการใช้อำนาจรัฐในการจัดการหรือลิดรอนสิทธิของชนกลุ่มน้อยที่เป็นชาติพันธุ์อื่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นการละเมิดสิทธิของเสียงข้างน้อย (Minority Rights) เป็นต้น (Nawakul, 2020)

ด้วยเหตุนี้ นอกจากจะต้องมีกลไกเชิงสถาบันแล้ว ระบอบเสรีประชาธิปไตยยังต้องพึ่งพาการยึดมั่นในคุณค่าบางประการของปัจเจกชนพลเมืองเพื่อผดุงหล่อเลี้ยงระบอบเสรีประชาธิปไตยให้คงอยู่ต่อไปได้โดยไม่ให้ตัวระบอบดังกล่าวละเมิดหลักการของตัวเอง ในทัศนะของ Bobbio (1987) นักปรัชญาการเมืองชาวอิตาลี มีคุณค่าอันเป็นอุดมคติ 4 ประการในการช่วยผดุงสังคมเสรีประชาธิปไตยไว้ ได้แก่ 1. การมีขันติธรรม และต่อต้านการผูกขาดความจริง (Monopoly of Truth) 2. การไม่ใช้ความรุนแรง (Non-Violence) ในฐานะวิธีการทางการเมืองและการปกครอง 3. การปรับปรุงฟื้นฟูสังคมใหม่ผ่านการเปิดให้มีการถกเถียงอย่างเสรี 4. การมีสำนึกในภราดรภาพระหว่างปัจเจกชนพลเมือง (Brotherhood, Fraternity)

หากประมวลสรุปรวบยอดคุณค่าอันเป็นอุดมคติเหล่านั้น ก็อาจกล่าวได้ว่า คุณค่าสำคัญคือการที่ปัจเจกชนพลเมืองภายใต้ระบอบเสรีประชาธิปไตยต้องรู้จักการใช้เหตุผลไตร่ตรองและต้องมีความอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่างหลากหลาย เพราะระบอบเสรีประชาธิปไตยมีลักษณะเป็นพหุสังคม (Plural Society) ประกอบด้วย ปัจเจกบุคคลซึ่งมีอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ ความคิดความเห็นที่แตกต่างกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นสังคมการเมืองที่เต็มไปด้วยความเฉาะเฉาะจงจนอาจนำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างปัจเจกบุคคลด้วยกัน แต่ประเด็นสำคัญนั้นอยู่ที่ว่าความขัดแย้งนั้นจะต้องหาทางออกด้วยวิธีที่สันติ ไม่ถูกแปรเปลี่ยนไปเป็นความรุนแรงจนนำไปสู่การทำลายล้างซึ่งกันและกัน ในแง่นี้ ความอดทนอดกลั้นจึงมิได้หมายถึงความเฉยเมย (Indifference) หากแต่หมายถึง ความเคารพ ต่อความแตกต่างหลากหลายของผู้คนในสังคมนี้เป็นเหตุให้นักรัฐศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญการศึกษาความคิดเสรีนิยมอย่าง Freedon (2015) จัดให้ใช้

ความอดทนอดกลั้นในฐานะความเคารพต่อความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งเขาเรียกว่า ความสามารถในการเข้าสังคมได้ (Sociability) เป็นหนึ่งในแกนกลางของแนวคิดเสรีนิยม

และที่สำคัญ ความอดทนอดกลั้นในแง่ที่หมายถึงความเคารพนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อปัจเจกบุคคลรู้สึกถึงความเชื่อมโยงสัมพันธ์บางอย่างร่วมกัน จุดนี้เองที่สำคัญในภราดรภาพ (หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่าสำนึกในความเป็นพี่น้อง) มีความสำคัญเพราะสำนึกดังกล่าวจะช่วยให้ปัจเจกบุคคลเห็นคนที่มีความแตกต่างไปจากตนมิได้เป็น คนอื่น/สิ่งอื่น (The Other) ที่แปลกแยกอย่างมิอาจเข้ากันได้ หากแต่เห็นคนที่แตกต่างไปจากตนว่ามีอะไรบางอย่างที่ร้อยเรียงเกี่ยวพันกับเรา ในฐานะพี่น้องร่วมชะตากรรมเดียวกัน ในแง่นี้ ความอดทนอดกลั้น การไม่ใช้ความรุนแรงเข้าห่าหั่นกัน รวมไปถึงการถกเถียงอย่างเสรีจึงเกิดขึ้นได้นั่นเอง

วิธีคิดแบบเสรีนิยมใหม่

ในทางประวัติศาสตร์ การถือกำเนิดของเสรีนิยมใหม่นั้นเป็นปฏิกิริยาต่อสำนักคิดทางเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ (Keynesianism) ซึ่งอิงมาจากความคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองของ John Maynard Keynes นักเศรษฐศาสตร์นามอุโฆษชาวอังกฤษ ที่มองว่ารัฐต้องเข้ามากำกับดูแลตลาดอย่างเข้มข้น เพราะ ตลาดของระบบทุนนิยมไม่สามารถที่จะแก้ไขตนเองได้เมื่อเกิดวิกฤตขึ้น ฉะนั้น รัฐจึงต้องเข้ามาแทรกแซงกลไกการทำงานของตลาดเพื่อให้ตลาดทำงานได้ดังเดิม ผลที่ออกมาจึงเป็นนโยบายทางเศรษฐกิจที่รัฐเข้ามาเป็นผู้ลงทุนและกระตุ้นการจ้างงาน เพื่อให้ตลาดกลับมามีเสถียรภาพ รวมไปถึงการจัดให้มีสวัสดิการทางสังคมต่างๆ ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากนโยบายนิวดีล (New Deal) ในสมัยประธานาธิบดี Franklin D. Roosevelt เป็นต้น (Gerstle, 2022; Steger & Roy, 2010)

แต่ภายหลังจากที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1970 อาทิ วิกฤตการณ์น้ำมัน อันส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจเกิดความชะงัก อิทธิพลของสำนักคิดแบบเคนส์ก็เสื่อมลง เพราะสำนักคิดดังกล่าวถูกนำไปเชื่อมโยงว่าเป็นสาเหตุอันนำไปสู่การเกิดวิกฤตเศรษฐกิจขึ้น ณ ห้วงเวลานี้เอง ความคิดที่กลับมาให้ความสำคัญกับตลาดเสรีเหนือรัฐจึงถูกชกชวยยกย่องขึ้นแทนความคิดที่ให้ความสำคัญกับรัฐเหนือตลาดเสรีเพื่อที่จะเป็นหนทางแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจ (เกษียร เตชะพีระ, 2562) ผลที่ตามมาจึงเป็นการออกนโยบายสาธารณะที่ลดทอนบทบาทของรัฐต่อระบบเศรษฐกิจลง ในขณะเดียวกันก็ปล่อยให้ตลาดเสรีดำเนินไปตามกลไกของตัวมันเองมากขึ้น ดังจะเห็นได้ในหลายต่อหลายนโยบาย อาทิ การถ่ายโอนกิจการของรัฐให้เป็นของเอกชน (Privatization) การลดการกำกับของรัฐต่อตลาด (Deregulation) การเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน (Liberalization) รวมไปถึงการตัดทอนสวัสดิการทางสังคมต่าง ๆ (ละอองดาว ชาทองยศ, 2567; Steger & Roy, 2010)

อย่างไรก็ตาม เสรีนิยมใหม่มิใช่เพียงแนวคิดที่เป็นแต่เพียงนโยบายทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังมีลักษณะเป็นวิธีคิด (Mode of Thought) ด้วย กล่าวคือ โดยสารัตถะแล้ว เสรีนิยมใหม่

คือ โลกทัศน์หรือกระบวนทัศน์แบบหนึ่งที่ทำให้คุณค่ากับสิ่งที่เรียกว่า ตลาด ในฐานะที่เป็นพื้นที่ในการปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนของมนุษย์อย่างเสรี (Steger & Roy, 2010) ด้วยการให้คุณค่ากับตลาดเช่นนี้ ทุกปริมณฑลและมิติของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความสัมพันธ์ และชีวิตของมนุษย์เองจึงควรถูกวัดและประเมินบนฐานของหลักการและตรรกะแบบตลาด (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2566; Brown, 2015) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การวัดผลในเชิงปริมาณและการประเมินอรรถประโยชน์ ผลได้ผลเสียอย่างเป็นทางการจำเป็นต้องได้ ด้วยวิธีคิดเช่นนี้ เสรีนิยมใหม่จึงก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการดำเนินการของรัฐและปัจเจกบุคคลให้เป็นไปในทิศทางที่มุ่งตอบสนองต่อตลาด กล่าวคือ

ในแง่ของรัฐ นำมาสู่การปรับเปลี่ยนเป้าหมายของรัฐจากการส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม มาสู่การผลักดันให้ตลาดทำงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ผ่านการดำเนินนโยบายที่เพิ่มประสิทธิภาพของตลาด และขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่กีดกันขัดขวางการทำงานของตลาด ภายใต้วิธีคิดที่มีตลาดเป็นเป้าหมายเช่นนี้ รัฐเปลี่ยนตัวเองจากผู้พิทักษ์ประโยชน์สาธารณะมาเป็นผู้เล่นในตลาด ดังจะเห็นได้จากกรอบการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ที่พยายามลดภาระของรัฐโดยถ่ายโอนไปให้อยู่ในมือของตลาด อันนำมาซึ่งนโยบายที่เป็นรูปธรรมต่าง ๆ อาทิ การตัดสวัสดิการทางสังคม (Steger & Roy, 2010) การลดงบประมาณที่ให้กับสถาบันการศึกษาลง โดยเฉพาะสาขาวิชาที่ไม่ได้มุ่งสร้างอรรถประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายของภาครัฐ รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนเป้าหมายของการศึกษาจากเดิมที่มุ่งสร้างพลเมืองให้เป็นการมุ่งสร้างมนุษย์เศรษฐกิจที่ตอบสนองต่อตลาดแทน (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2566)

ในแง่ของปัจเจกบุคคล นำมาซึ่งการเปลี่ยนวิถีทัศน์และการกระทำในการดำรงชีวิตเพื่อให้อยู่รอดภายใต้ตลาด เพราะเมื่อรัฐลดขนาดของตนเองลงโดยปล่อยภาระต่าง ๆ ของรัฐให้เป็นของเอกชนมากขึ้น (Privatization) รวมไปถึงการลดสวัสดิการที่รองรับชีวิตของปัจเจกบุคคลลง ชีวิตของปัจเจกจึงต้องอยู่บนการพึ่งพิงตนเองแต่เพียงประการเดียว ในแง่นี้ ทุก ๆ การตัดสินใจในชีวิตของปัจเจกจึงสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการตัดสินใจเหล่านั้นจะส่งผลต่อความอยู่รอดหรือไม่ของปัจเจก การตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ จึงต้องยึดหลักการคำนวณผลได้ผลเสียอย่างเคร่งครัด ในแง่นี้ การตัดสินใจสำคัญอย่างการเลือกเส้นทางการศึกษาจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการประเมินในแบบดังกล่าวได้ ผลที่ตามมาก็คือ เส้นทางการศึกษาของปัจเจกบุคคลจึงโน้มเอียงไปในทิศทางที่สามารถสร้างอาชีพที่ตอบสนองความต้องการของตลาดเพื่อให้ชีวิตของปัจเจกดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงท่ามกลางการแข่งขัน (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2566)

กล่าวได้ว่า เสรีนิยมใหม่ได้ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิดเรื่องผู้กระทำการที่มีเหตุผล (Rational Agent) ของทั้งรัฐและปัจเจกบุคคลแบบใหม่ นั่นคือ ทำให้รัฐและปัจเจกบุคคลมองตนเองเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur Self) ที่ต้องคำนึงถึงต้นทุน-กำไร ผลได้-ผลเสีย มีอรรถประโยชน์-ไม่มีอรรถประโยชน์ (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2566) ในแง่นี้ ภายใต้ความแตกต่าง

หลากหลายที่เสรีนิยมใหม่อนุญาตให้ปัจเจกบุคคลแต่ละคนมี แต่ที่จริงแล้วเป็นความแตกต่างหลากหลายภายใต้ความเป็นเอกรูปในทางลักษณะของปัจเจกบุคคลแบบหนึ่ง นั่นคือ ปัจเจกบุคคลที่สอดคล้องไปตามครรลองของตลาด

ผลกระทบของวิธีคิดแบบเสรีนิยมใหม่ต่อเสรีประชาธิปไตย

จากที่กล่าวข้างต้น หากพิจารณาเฉพาะในทางการศึกษา วิธีคิดแบบเสรีนิยมใหม่จึงส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์บางสาขาที่โดยเนื้อหาโน้มมาทางมนุษยศาสตร์ เพราะโดยแก่นแล้ว มนุษยศาสตร์เป็นแขนงวิชาที่มีได้มุ่งตอบสนองโดยตรงต่อตลาด เป็นศาสตร์ที่ไม่ก่อให้เกิดอรรถประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมจับต้องได้ผ่านการวัดบนหลักเชิงปริมาณ (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2566) ด้วยเหตุนี้ มนุษยศาสตร์จึงเสื่อมความสำคัญลง และมีแนวโน้มถูกลดทอนมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ในทัศนะของ Nussbaum (2010) นักปรัชญาหญิงชาวอเมริกันชื่อดัง แม้มนุษยศาสตร์จะมีได้มุ่งสร้างอรรถประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม หรือความรู้ที่สามารถตอบสนองต่อตลาดโดยตรงได้ แต่มนุษยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีความสำคัญยิ่งในการสร้างความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในระบอบเสรีประชาธิปไตย เพราะมนุษยศาสตร์สามารถบ่มเพาะการคิดอย่างมีเหตุผลในความหมายที่รู้จักตรวจสอบไตร่ตรองคุณค่าหรือสิ่งต่าง ๆ อย่างละเอียดรอบคอบให้แก่ปัจเจกบุคคล สามารถขัดเกลาปัจเจกบุคคลให้กลายเป็นพลเมืองโลกที่เข้าใจและใส่ใจคนอื่นและผลประโยชน์ร่วมกันของมนุษยชาติ มีได้มุ่งตอบสนองต่อผลประโยชน์ของตนเองหรือเฉพาะชาติของตนอย่างคับแคบ นอกจากนี้ มนุษยศาสตร์ยังสามารถบ่มเพาะจินตนาการเชิงเรื่องเล่า (Narrative Imagination) ให้แก่ปัจเจกบุคคล ซึ่งหมายถึงการคิดในเชิงจินตนาการถึงความเป็นไปของผู้คนที่แตกต่างไปจากตนเองอย่างเอาใจเขามาใส่ใจเรา อันก่อให้เกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และดังนั้นจึงช่วยให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างปัจเจกบุคคลด้วยกันท่ามกลางความแตกต่างหลากหลาย กล่าวอีกนัยหนึ่ง มนุษยศาสตร์เป็นฐานสำคัญที่เอื้อให้เกิดพลเมืองที่สามารถคิดได้อย่างมีวิจารณญาณ และรู้จักฟัง (Listen) เสียงของผู้อื่นหรือความเป็นอื่น (The Other) ที่แตกต่างจากตนเอง

แล้วคุณสมบัติข้างต้นมีความสำคัญในทางการเมืองอย่างไร? ในทัศนะของนักปรัชญาการเมืองคนสำคัญแห่งคริสต์ศตวรรษที่ 20 อย่าง Leo Strauss การคิดอย่างมีวิจารณญาณ รู้จักใช้เหตุผลเพื่อสำรวจตรวจสอบสิ่งต่าง ๆ (อันเกิดมาจากการขัดเกลาบ่มเพาะผ่านการศึกษาเพื่อความเป็นไท (Liberal Education) หรือก็คือ มนุษยศาสตร์) มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงไว้ซึ่งสังคมการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตย เพราะการรู้จักไตร่ตรองด้วยเหตุผลจะช่วยให้พลเมืองไม่ตกอยู่ในห้วงแห่งอารมณ์ความรู้สึกจนละทิ้งการใช้เหตุผล หรือลุ่มหลงคลั่งไคล้ในความคิดความเชื่ออย่างสุดจิตสุดใจ หากแต่ช่วยให้เกิดพลเมืองที่มีคุณธรรม มีวุฒิภาวะ ทั้งยังรู้จักประนีประนอมกับผู้อื่น และเข้าใจข้อจำกัดของสิ่งต่าง ๆ อาทิ ความอันตรายจากอำนาจของ

เสียงข้างมากที่เคลื่อนคล้อยไปตามอารมณ์ความรู้สึกแต่เพียงอย่างเดียวที่สามารถนำมาซึ่งการพังทลายของเสรีประชาธิปไตยเอง เป็นต้น ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ช่วยผดุงไว้ซึ่งสังคมเสรีประชาธิปไตยทั้งสิ้น (อรรถสิทธิ์ ลิทธิดำรง, 2558)

ในทิศทางเดียวกัน ตามความคิดของ Byung-Chul Han นักปรัชญาชาวเกาหลีผู้โด่งดัง การฟังเสียงของผู้อื่นหรือความเป็นอื่น (The Other) มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมการเมือง เพราะสถานะของการฟัง คือ การให้หูแก่ความเป็นอื่น ซึ่งหมายถึงความพร้อมที่จะฟังเสียงที่แตกต่างไปจากตนเอง เป็นสภาวะความเจียมเพื่อพร้อมจะฟังความเป็นอื่นพูด และดังนั้นผู้ฟังจึงรับรู้ถึงการดำรงอยู่และความรู้สึกของความเป็นอื่น ในแง่นี้ การฟังจึงไม่ทำให้ปัจเจกหมกมุ่นลุ่มหลงกับตนเอง หรือยึดตนเป็นศูนย์กลาง (Han, 2018) ฉะนั้น หากยึดตามทัศนะของ Han การฟังจึงกลายเป็นเงื่อนไขที่ขาดไม่ได้ของคุณค่าเรื่องความอดทนอดกลั้น เพราะความอดทนอดกลั้นจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากปัจเจกบุคคลยึดตนเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจเรื่อง ทุกสรรพสิ่งโดยไม่ยอมฟังเสียงที่แตกต่างไปจากตน และดังนั้นสังคมเสรีประชาธิปไตยจึงมีอาจดำรงอยู่ได้ หากปราศจากความอดทนอดกลั้นนั่นเอง

ในแง่นี้ มนุษยศาสตร์จึงมีความสำคัญในแง่ที่ไม่ทำให้ปัจเจกบุคคลมุ่งแต่เพียงการแสวงหาความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและการสะสมความมั่งคั่ง เฉกเช่นปัจเจกนิยมเชิงครอบครอง (Possessive Individualism) (Macpherson, 1962) ในทางตรงกันข้าม กลับทำให้ปัจเจกบุคคลกลายเป็นพลเมืองผู้มีความสมบัติที่จำเป็นต่อการคงรักษาไว้ซึ่งระบอบเสรีประชาธิปไตย

หากข้อพิเคราะห์ของ Nussbaum (2010) ถูกต้อง นั่นหมายความว่า วิธีคิดแบบเสรีนิยมใหม่ที่ส่งผลต่อความเสื่อมของมนุษยศาสตร์จะก่อให้เกิดสภาพการณ์ที่สังคมการเมืองประกอบไปด้วยปัจเจกบุคคลที่เป็นเอกรูปแบบหนึ่ง นั่นคือ ปัจเจกบุคคลที่ดำเนินสอดประสานคล้อยจง (Conform) ไปตามตรรกะของตลาด ในขณะที่การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณหรือการคิดเชิงวิพากษ์ รวมไปถึงความอดทนอดกลั้นและความเห็นอกเห็นใจระหว่างปัจเจกด้วยกันลดน้อยถอยลง ซึ่งอาจส่งผลที่ไม่น่าพึงใจหลายประการตามมา ยกตัวอย่างเช่น

1. แนวโน้มการแบ่งขั้วแยกข้างกันในทางการเมืองที่ร้ายลึกสุดขั้วกันมากขึ้น โดยผลจากสภาวะการดังกล่าวประการหนึ่งก็คือ ความถดถอยของการยึดมั่นในกติกาของระบอบเสรีประชาธิปไตย ข้อกังวลนี้ปรากฏเห็นในงานของ Levitsky & Ziblatt (2018) สองนักรัฐศาสตร์ชื่อดัง ที่แสดงให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญแบบเสรีประชาธิปไตยในฐานะกฎกติกาที่เป็นทางการเมืองอาจทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพหากไร้ซึ่งปทัสสถาน (Norms) บางประการที่ช่วยรองรับหนุนเสริมอันได้แก่ การมีขันติธรรมระหว่างกัน (Mutual Toleration) และความข่มใจอดกลั้นเชิงสถาบัน (Institutional Forbearance) โดยปทัสสถานทั้งสองนั้นช่วยให้พลเมืองและโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักการเมืองไม่มองอีกฝ่ายว่าเป็นศัตรูหรือภัยอันตรายร้ายแรงที่ต้องดำเนินทุกวิถีทางเพื่อเอาชนะ หากแต่เป็นคู่แข่งที่มีความชอบธรรมและความสำคัญต่อการแข่งขันทางการเมือง และดังนั้นจึงส่งผลให้เกิดการหลีกเลี่ยงที่จะใช้มาตรการหรือวิถีทางต่าง ๆ ที่จะล้มล้างฝ่ายตรงข้ามอันส่งผล

ให้ระบบการแข่งขันตามกติกาเสื่อมลง อย่างไรก็ตาม ทั้งคู่เห็นว่า ภายใต้สภาพการณ์ที่เกิด การแบ่งขั้วแยกข้างกัน ปทัสถานทั้งสองประการข้างต้นก็จะถูกกร่อนเซาะลงเรื่อย ๆ เพราะ สภาพการณ์ดังกล่าวนำมาซึ่งทัศนคติของที่มองฝ่ายตรงข้ามเป็นศัตรูที่ไร้ความชอบธรรมในการ ดำรงอยู่ ทั้งยังเป็นภัยอันตรายต่อตนเองหรือสังคมการเมือง ฉะนั้น จึงต้องดำเนินทุกวิถีทาง เพื่อล้มล้างฝ่ายตรงข้ามให้สิ้นซาก ผลที่ตามมา ก็คือ ระบอบเสรีประชาธิปไตยเสื่อมถอยและ เคลื่อนคล้อยไปสู่ระบอบอำนาจนิยมหรืออัตตาธิปไตย (Autocracy) นั่นเอง

2. ความเสื่อมของความป็นชาติ (Nationhood) ดังที่เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2557) นักรัฐศาสตร์ ชี้ให้เห็นว่า ผลกระทบประการหนึ่งของเสรีนิยมใหม่ คือ การแปรเปลี่ยนสำนึกที่มี ร่วมกันของผู้คนในสังคม กล่าวคือ ในแง่ของชนชั้นนำทางธุรกิจและชนชั้นกลาง เสรีนิยมใหม่ ได้ก่อให้เกิดสำนึกที่เน้นความเป็นปัจเจกแบบสุดขั้ว โดยยึดถืออัตตาของตนเป็นสิ่งสำคัญเหนือ อื่นใด จึงนำมาซึ่งการถอนตัวออกจากสำนึกที่มีต่อส่วนรวม ส่วนในแง่ของชนชั้นผู้ยากไร้ เมื่อเกิด ความเหลื่อมล้ำกว้างขวางมากขึ้นจากผลกระทบของเสรีนิยมใหม่ ระยะห่างเชิงความสัมพันธ์ ระหว่างชนชั้นจึงเพิ่มมากขึ้น ผลที่ตามมา ก็คือ ความเสื่อมของความป็นชาติซึ่งเป็นดังสายใย เชื่อมร้อยระหว่างพลเมืองด้วยกัน

เมื่อระยะห่างระหว่างชนชั้นเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ความป็นชาติเสื่อมลง แนวโน้มที่อาจ เป็นไปได้ก็คือ การเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ประชานิยม (Populism) ที่แก่นของมันคือที่แบ่งแยก อย่างเรียบง่ายระหว่างประชาชนทั่วไปกับผู้บริสุทธ์ และชนชั้นนำผู้ฉ้อฉลเห็นแก่ตัว ทั้งยังเป็นผู้อยู่ เบื้องหลังความเสื่อมโทรมหรือวุ่นวายของสังคมการเมือง (Mudde & Kaltwasser, 2017) ณ ห้วงเวลาเช่นนี้เองที่จะก่อให้เกิดผู้นำประชานิยม ซึ่งสามารถชักจูงความคิดของมวลชนได้ผ่าน การกระตุ้นอารมณ์ความขุ่นข้องหมองใจของมวลชนต่อชนชั้นนำ โดยเสนอว่าตนเองสามารถเป็น ตัวแทนที่สะท้อนเจตจำนงของประชาชนได้อย่างแท้จริงเพื่อที่จะฟื้นฟูสังคมการเมืองให้กลับมา สมองเจตจำนงของประชาชนได้ดั้งเดิม (สุรชาติ บำรุงสุข, 2567)

อย่างไรก็ตาม การอ้างเจตจำนงของประชาชนเช่นนี้มีความน่ากังวลบางประการ เพราะการอ้างดังกล่าวอาจถูกนำไปเป็นข้ออ้างที่จะละเมิดกติกาที่มีร่วมกันของสังคมการเมือง เช่น การเคารพในสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลโดยมิได้แบ่งแยกชาติพันธุ์ ศาสนา สีผิว ฯลฯ อันเป็นหลักการที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของระบอบเสรีประชาธิปไตย ซึ่งตัวอย่างที่รูปธรรม ของกรณีนี้อาจพิจารณาได้จากนโยบายของประธานาธิบดี Donald Trump แห่งสหรัฐอเมริกา เป็นต้น (สุรชาติ บำรุงสุข, 2567)

มุมมองเพิ่มเติมว่าด้วยผลกระทบของเสรีนิยมใหม่

จากการอภิปรายว่าด้วยผลกระทบของวิถีคิดแบบเสรีนิยมใหม่ต่อเสรีประชาธิปไตย ข้างต้น จะเห็นได้ว่า วิถีคิดแบบเสรีนิยมใหม่สามารถส่งผลกระทบเชิงลบต่อสังคมการเมือง แบบเสรีประชาธิปไตยลงไปถึงปริมณฑลทางวัฒนธรรม ซึ่งยังเป็นประเด็นที่ยังมิได้รับการอภิปราย

มากนัก ดังจะเห็นได้ว่า งานวิชาการที่เป็นภาษาไทยก่อนหน้าซึ่งว่าด้วยผลกระทบของเสรีนิยมใหม่ มักชี้ให้เห็นปัญหาในเชิงโครงสร้าง (วินัย ผลเจริญ, 2563; กฤติมา อินทะกุล, 2557) ตัวอย่างเช่น งานของวินัย ผลเจริญ (2563) ที่ชี้ให้เห็นว่า ลัทธิเสรีนิยมใหม่ซึ่งแพร่กระจายไปในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลกเป็นแนวคิดที่เอื้อต่อการสะสมทุนของชนชั้นนายทุน โดยในกรณีของประเทศไทย หลังจากที่ชนชั้นนายทุนได้ก้าวขึ้นมาเป็นพลังสำคัญในการกำหนดนโยบายของรัฐนับตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 2530 เป็นต้นมานั้น ชนชั้นดังกล่าวก็กดดันให้รัฐปรับโครงสร้างและออกนโยบายในแนวทางแบบเสรีนิยมใหม่มากขึ้นเพื่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อการแสวงหากำไร อาทิ กฎหมายเกี่ยวกับการจ้างงานแบบยืดหยุ่น ซึ่งส่งผลให้แรงงานเสียเปรียบนายจ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องค่าแรงที่ถูกกดให้ต่ำ ผลที่ตามมาจึงเป็นความเปราะบางในชีวิตของพวกเขา เป็นต้น ในแง่นี้ นโยบายตามแนวทางแบบเสรีนิยมใหม่จึงส่งผลให้เกิดปัญหาเรื่องความยุติธรรมทางสังคมที่ผู้ได้เปรียบ คือบรรดานายทุนนักธุรกิจ ในขณะที่ผู้เสียเปรียบคือภาคส่วนอื่น ๆ ดังเช่นกรณีของแรงงานตามที่กล่าวข้างต้น

อย่างไรก็ตาม บทความชิ้นนี้พยายามขยี้มุมมองให้เห็นประเด็นว่าด้วยผลกระทบจากเสรีนิยมใหม่จากงานวิชาการที่ศึกษาไว้ก่อนหน้า กล่าวคือ พยายามชี้ให้เห็นถึงวิถีคิดแบบเสรีนิยมใหม่ที่ส่งผลลงไปถึงระดับวัฒนธรรม ในที่นี้ คือ วิถีคิดที่เน้นแต่เฉพาะเพียงผลได้ผลเสียเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งมีได้ครอบงำเฉพาะภาครัฐ หากแต่รวมถึงปัจเจกชนพลเมืองเองด้วย ผลที่เกิดขึ้นตามมาจึงเป็นการลดความสำคัญของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์บางสาขาวิชาในฐานะศาสตร์ที่มุ่งบ่มเพาะความเป็นพลเมืองอันเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของสังคมการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตย เมื่อศาสตร์ดังกล่าวเหล่านั้นถูกลดความสำคัญลงอันเนื่องมาจากไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและการตอบรับจากปัจเจกชนพลเมือง สังคมการเมืองจึงขาดพร่องการบ่มเพาะและเรียนรู้คุณสมบัติที่จำเป็นของการเป็นพลเมืองในสังคมการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตย ผลที่ตามมาของสภาวะการณ์เช่นนี้จึงอาจนำไปสู่ปัญหาทางการเมืองบางประการจากการขาดพร่องคุณสมบัติดังกล่าว

ในแง่นี้ บทความชิ้นนี้จึงช่วยเพิ่มเติมองค์ความรู้ทางวิชาการโดยการชี้ให้เห็นผลกระทบของเสรีนิยมใหม่ต่อปริมณฑลทางวัฒนธรรม และผลกระทบดังกล่าวสามารถส่งผลย้อนกลับมาสู่ปัญหาในปริมณฑลทางการเมืองได้ในภายหลัง

สรุป

วิถีคิดที่เน้นอรรถประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้และวัดผลได้ในเชิงปริมาณย่อมมีความสำคัญต่อสังคมการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตยอย่างมีอาจปฏิเสธได้ เนื่องจากวิถีคิดแบบดังกล่าวช่วยให้สังคมแบบเสรีประชาธิปไตยพัฒนาและเจริญก้าวหน้า อันนำมาซึ่งความกินดีอยู่ดีและความสะดวกสบายของปัจเจกชนพลเมือง อย่างไรก็ตาม การพัฒนาคุณภาพของปัจเจกชนพลเมืองภายใต้สังคมการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นความสามารถในการใช้เหตุผล

ไตร่ตรอง ความอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่างหลากหลาย ฯลฯ ย่อมมีความสำคัญไม่แพ้กัน อันเนื่องมาจากการพัฒนาคุณภาพนั้นจะช่วยผดุงให้สังคมการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตยดำรงอยู่ต่อไปได้

ฉะนั้น ชื่อนำกังวลของวิธีคิดแบบเสรีนิยมใหม่จึงมิใช่การที่วิธีคิดแบบดังกล่าวให้ความสำคัญกับอรรถประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้ แต่คือการให้ความสำคัญของประโยชน์แบบดังกล่าวเพียงหนึ่งเดียวต่างหาก ผลที่ตามมาจึงเป็นความเสื่อมลงของมนุษยศาสตร์ รวมไปถึงสังคมศาสตร์ในบางสาขาวิชา กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ กลายเป็นศาสตร์ที่ถูกทอดทิ้งเพราะศาสตร์ดังกล่าวนั้นเป็นศาสตร์ที่มีได้มุ่งสร้างอรรถประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมจับต้องได้ และไม่สามารถวัดค่าได้ในเชิงปริมาณ แต่กลับเป็นศาสตร์ที่สามารถช่วยพัฒนาคุณภาพของปัจเจกชนพลเมืองในแง่ดี การรักษาไว้ซึ่งสังคมการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตยจึงต้องกลับมาให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ แนวนโยบายที่สังคมการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตยควรต้องลงมือปฏิบัติจึงมิใช่การปรับลดการเรียนการสอนศาสตร์ดังกล่าวให้น้อยลง หากแต่ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ขยายตัวมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กฤติมา อินทะกุล. (2557). *อิทธิพลของแนวคิดเสรีนิยมใหม่กับมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกษียร เตชะพีระ. (2562). *จากจุดกำเนิดเสรีนิยมประชาธิปไตยถึงทุนนิยมเหลื่อมล้ำของ คสช.* สืบค้น 15 มิถุนายน 2568, จาก <https://prachatai.com/journal/2019/07/83279>
- _____. (2564). *แนวคิดเรื่องเสรีนิยมกับประชาธิปไตย*. ใน ประจักษ์ ก้องกีรติ (บรรณาธิการ), *การเมือง อำนาจ ความรู้: หลักรัฐศาสตร์เบื้องต้นสำนักธรรมศาสตร์*. (น. 120). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- ต่อศักดิ์ จินดาสุขศรี. (2563). *เมื่อเสรีนิยมใหม่ปล้นชิงประชาธิปไตย: พูโกต์ของเวนตี บราวน์*. ใน พิพัฒน์ พสุธารชาติ (บรรณาธิการ), *พูโกต์กับลัทธิเสรีนิยมใหม่*. (น.371-408). กรุงเทพฯ: อิลลูมิเนชันส์ เอดิชันส์.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2566). *ว่าด้วยทุนนิยมมหาวิทยาลัยในสภาวะเสรีนิยมใหม่*. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- ละอองดาว ชาทองยศ. (2567). *แนวคิดเสรีนิยมใหม่กับการเปลี่ยนแปลงบทบาทของรัฐในศตวรรษที่ 21*. *วารสารวิชาการจินตาสี*, 2(1), 54-69.
- วินัย ผลเจริญ. (2563). *โลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่กับความพ่ายแพ้ของรัฐไทย*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2567). *ทรมัปนิย : จากอนุรักษนิยม สู่ประชานิยมปีกขวา*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2557). *การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- อรรถสิทธิ์ สิทธิดำรง. (2558). *บทสำรวจความคิดทางปรัชญาการเมืองของ ลีโอ สเตราส์*. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- Bobbio, N. (1987). *The Future of Democracy*. Minneapolis: The University of Minnesota Press.
- _____. (2005). *Liberalism and Democracy*. London: Verso.
- Brown, W. (2015). *Undoing the Demos: Neoliberalism's Stealth Revolution*. Brooklyn, N.Y.: Zone Books.
- Freeden, M. (2015). *Liberalism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Gerstle, G. (2022). *The Rise and Fall of the Neoliberal Order*. Oxford: Oxford University Press.
- Han, B.-C. (2018). *The Expulsion of the Other*. Cambridge, U.K.: Polity.
- Heywood, A. (2021). *Political Ideologies: An Introduction*. London: Bloomsbury Academic.
- Levitsky, S. & Ziblatt, D. (2018). *How Democracies Die*. New York: Broadway Books.
- Macpherson, C. B. (1962). *The Political Theory of Possessive Individualism: Hobbes to Locke*. Oxford: Clarendon Press.
- Mann, M. (2005). *The Dark Side of Democracy: Explaining Ethnic Cleansing*. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.
- Mudde, C. & Kaltwasser, C. R. (2017). *Populism: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Nawakul, P. (2020). On the Dark Side of Democracy: The Deviation from Democratic Principles and the Failure of Creating Common Consensus. *Journal of Human Rights and Peace Studies*, 6(1), 107-130.
- Nussbaum, M. C. (2010). *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton: Princeton University Press.
- Steger, M. B. & Roy, R. K. (2010). *Neoliberalism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

